

BUITEN

5^E JAARGANG N^O. 48.

ZATERDAG 2 DECEMBER 1911.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE MEN VOGELS VANGT. ONDER HET SLAGNET.
HET UITHALEN VAN EEN GEVANGEN VALK.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN DECEMBER, DOOR A. A. N.	BLZ. 566
HOE DE WARE DEUGNIET TEN SLOTTE ALTIJD BELOOND WORDT (VERVOLG), NAAR GOBINEAU	" 566
HOE MEN VOGELS VANGT, DOOR J. DAALDER DZ., GE-ILLUSTREERD	BLZ. 565 EN 568—571
BUUTEN OP DE HEI, DOOR M. C. KOOIJ—V. ZEGGELEN	BLZ. 571
OULD HUIS IN DE DIRK VAN HASSELTSTEEG TE AMSTERDAM, TOT AFBRAAK BESTEMD. ILLUSTRATIE	" 572
HEKSENBEZEMS, DOOR J. C. MUIJEN, GEILLUSTREERD	" 572
VRIENDSCHAP TUSSCHEN HEREMIETKREEFT EN ZEE-ANEMONE	" 573
SNOEKVISSCHEN MET DEN HENGEL, DOOR V., GEILLUSTREERD	BLZ. 574—576
AGRA'S GROOTE MOSKEE. ILLUSTRATIE	BLZ. 576
VARIA	" 576
ROZEN IN CHINA, DOOR E. TH. W.	" 576

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoome de afzonderlijke illustraties (fotografien, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN DECEMBER.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden in den vóóravond (omstreeks 8 uur):
Zenith: Andromeda, Cassiopeia, Perseus;
Noorden: Groote en kleine Beer, Draak;
Noordoosten: Giraffe;

Oosten: Kleine Hond, Lynx, Orion, Tweelingen, Wagenman;
Zuidoosten: Stier;
Zuiden: Driehoek, Eridanus, Ram, Visschen, Walvisch;
Zuidwesten: Pegasus, Waterman;
Westen: Arend, Dolfijn, Hagedis, Lier, kleine Paard, Pijl, Vos, Zwaan;
Noordwesten: Cepheus, Hercules.

De Melkweg loopt te 8 uur van het Oosten door de sterrenbeelden Tweelingen, Wagenman, Perseus (Zenith) Cassiopeia, Cepheus en Zwaan naar het Westen. De prachtige wintersterrenbeelden *Stier* en *Orion* zijn te 8 uur al in vollen luister te zien; wel is de helderste ster des hemels, *Sirius*, nog niet of nog maar nauwlijks op, maar daarentegen verhoogt *Saturnus* in de Visschen en vooral *Mars* in den *Stier* de pracht van den nachthemel.

Zodiakaallicht en *Gegenschein* zijn deze maand niet goed waarneembaar. Er vallen drie *Algolminima* op geschikte uren, nl. den 14^{en} te middernacht, den 17^{en} te 9 uur en den 20^{en} te 6 uur.

Van 9 tot 12 December vertoonen zich gewoonlijk vrij veel vallende sterren, voornamelijk in den nacht; naar hun straalpunt bij *Castor* (z van de Tweelingen) heeten zij *Geminiden*.

Den 22^{en} December bereikt de zon het wintersolstitium; haar nadering tot de Zuidpool des hemels komt tot „stilstand” en zij wendt zich op haar Oostwaartschen loop tusschen de sterren door weer langzamerhand naar den evenaar.

De Duitschers spreken daarom van *Sonnenwende*, en de boog dien de zon op den dag van het solstitium beschrijft, heet *keerkring*, en wel *steenbokskeerkring*, naar het teeken van den Dierenriem, dat de zon op den kortsten dag bereikt. Zoo heet de *kreeftskeerkring* naar het teeken van het zomersolstitium.

Bij het innige verband, dat er bestaat tusschen de schijnbare hemeldraaiing en de aardedraaiing, waarvan eerstgenoemde immers een afspiegeling is, valt het niet te verwonderen dat men aan den hemel en op den aardbol gelijksoortige cirkels en punten aantreft, die door dezelfde namen worden aangeduid. Aarde en hemel hebben beide hun Noord- en hun Zuidpool, hun evenaar en hun keerkringen. De *evenaar* (*aequator*) beteekent op de aarde den cirkel, voor welks bewoners dag en nacht het heele jaar door

even lang zijn; voor hen zijn trouwens van alle sterren dag- en nachtboog even lang. Aan den hemel wordt de evenaar gekenmerkt door de eigenaardigheid, dat als de zon dezen cirkel bij haar jaarlijkschen loop tusschen de sterren door bereikt — en dat geschiedt tweemaal, den 20^{en} Maart, en den 23^{en} September, in de *nachteveningspunten* — dag en nacht voor alle bewoners der aarde even lang zijn. Ook de keerkringen hebben als cirkels op de aarde beteekenis. Zij zijn de grens van het zich ter weerszijden van den evenaar tot 23½° breedte uitstrekkende gebied, waarbinnen de waarnemer de zon loodrecht boven zich kan zien. Dit gebied behoorde het „gebied binnen de tropen” (van het Grieksche *τρεπω* = wenden) te heeten, maar het wordt gewoonlijk kortweg door „de tropen” aangeduid. (Zie Buiten V, No. 22).

Ik wees er vroeger al eens op, dat het niet zoo heel gemakkelijk is, den loop der zon tusschen de sterren door waar te nemen, iets dat voor de maan de eenvoudigste zaak van de wereld is. De oorzaak ligt voor de hand. Als de zon zichtbaar is, zijn de sterren het niet. Men moet langs omwegen tot de kennis der zonsbaan komen. In de oudheid zijn hiervoor allerlei hulpmiddelen te baat genomen, waarvan de *gnomon* (vertikale zonnewijzer) wel het voornaamste is. De geregelde zorgvuldige waarneming van de schaduw lengte heeft de astronomen der oudheid veroorloofd, met vrij groote scherpte den zonsweg (de *ekliptika*) te bepalen en tevens den duur van het jaar. Deze laatste grootheid werd ook afgeleid uit de waarneming van de richting, waarin de zonsopkomst (of ondergang) te zien is, en welke richting 20 Maart en 23 September zuiver West (Oost) is, maar in den zomer naar het Noorden, in den winter naar het Zuiden afwijkt.

Ook de aantekening der zoogenaamde *heliakische opkomst* van heldere sterren — het te voorschijn komen uit de morgenschemering — leidde, in het bijzonder bij de Egyptische priesters tot een nauwkeurige kennis van den duur van het jaar. Sneller, tot het doel brengt de, den ouden bekende, *cyclus van Meton* (zie Buiten IV, No. 45), een periode van bijna 6940 dagen die vrij nauwkeurig 235 synodische maanden (= $235 \times 29.5306 \dots = 6939.69$ dagen) en tevens 19 tropische jaren (= $19 \times 365.242 \dots = 6939.60$ dagen) bevat: men had waargenomen, dat een maansverduistering na 19 wisselingen der jaargetijden en na 235 wisselingen der schijngestalten weer op nagenoeg dezelfde plaats aan den sterrenhemel te zien is, beredeneerde dat dan de zon, die immers steeds diametraal tegenover de verduisterde maan staan moet, 19 volle omloopen volbracht moet hebben, en bepaalde hieruit de lengte van de synodische maand en van het tropische jaar.

De *tijdsvereffening* neemt in December sterk toe. Den 1^{en} is de zon 11 minuten bij de klok vóór, den 31^{en} al 3 minuten achter. In dezen tijd van het jaar doet zich de onregelmatigheid van de beweging der zon in haar baan sterker voelen dan in den zomer. Ik gaf vroeger (Buiten II N°. 1) eens een lijstje, waaruit blijkt, dat, ofschoon de 22^e December de kortste dag is, de vroegste zonsondergang, op de klok afgelezen, een week vroeger valt: de donkere dagen vóór Kerstmis. Daartegenover staat dan, dat na 1 Januari de avonden verrassend snel gaan lengen. Het is de vertraging der zon tegenover de klok, anders gezegd het toenemen der tijdsvereffening, die dit welbekende verschijnsel teweegbrengt.

Mercurius kan in de eerste helft van December als avondster worden gezien: den 7^{en} bedraagt de oostelijke elongatie 21° en gaat de planeet bijna vijf kwartier na de zon onder.

Venus blijft als morgenster aan den Oosthemel prijken. Zoowel haar elongatie als haar helderheid nemen deze maand af; de schijngestalte daarentegen wordt iets „voller”; de middel-lijn der schijf vermindert van 23" tot 18".

Mars is den heelen nacht prachtig zichtbaar. De Westwaartsche beweging wordt vrij langzaam, maar de afstand tot *Saturnus* neemt toch nog merkbaar af, althans tot aan Kerstmis; dan bedraagt hij 10 graden en gaat weer toenemen. In het einde der maand is Mars stationair, en begint vervolgens een recht-loopende, d.i. Oostwaarts gerichte beweging, die bijna twee jaren zal duren. De middellijn der planeet neemt nu al vrij sterk af, en zal tegen 1 Januari nog maar 13".5 bedragen, terwijl zij bij de oppositie 18" mat.

Jupiter begint zich uit de morgenschemering los te maken, maar is voorloopig nog zeer slecht waarneembaar.

Saturnus loopt nog steeds zeer langzaam terug in het sterrenbeeld Visschen.

A. A. N.

Hoe de ware deugniet ten slotte altijd beloond wordt.

(Vervolg).

IN zijn angst en bangelijkheid waande Gamber Ali zich aanvankelijk te midden zijner vijanden. De maan scheen helder, de hemel straalde in heerlijke klaarheid, waarvan de terrassen der stad den weersclijm opvingen; de boomen ruischten met zacht welbehagen; de sterren zweefden als lampen in den atmosfeer, welks oneindigheid zich ver buiten hun gebied verloor.

Doch Gamber Ali was niet in de stemming om van de schoonheden der natuur te genieten. Hij nam slechts waar, dat er diepe stilte heerschte; de stalknechts sliepen hier en daar in

hunne dekens. De overmaat van verschrikking gaf den zoon van Bibi-Dschanem plotseling een soort moed. Zonder zich langer te bedenken liep hij naar den ingang van den hof en sprong er over heen. IJlings doorliep hij de straten, sloeg links om, en bevond zich voor den stadsmuur. Het viel hem niet moeilijk er eene opening in te maken. Hij daalde in de gracht af, klauterde aan de andere zijde weder tegen de omwalling op en draafde vervolgens den woestijn in.

De jakhalzen huilden, doch hij lette er niet op. Een of twee hyaena's vertoonden hun in het donker lichtende oogen en namen voor hem de vlucht. Menschen van sterke phantasie hebben altijd slechts één enkele aandoening tegelijk. Gamber Ali was te bang voor Kerim's bloedverwanten, om iets anders te vreezen. Zoo liep hij dan, zonder een oogenblik stil te staan, zonder adem te halen, drie uur lang, en de dag brak aan, toen hij het dorp Shah-Abdulazim bereikte. Ook daar gunde hij zich geen rust voor hij de moskee bereikte. Juist brak de dag aan. Hij opende onstuimig de deur, wierp zich op het grafteeken van den heilige, en toen hij zich gered wist, werd hij kalm en zonk van vermoeienis ineen.

Abdulazim was te zijner tijd een zeer godzalig mensch, agnaat of cognaat van hunne hoogheden Hassan en Hussein, de zoons van zijne hoogheid, den neef van den profeet, heil en zegen over hem! De verdiensten van Abdulazim zijn onmetelijk, doch op dit oogenblik waardeerde Gamber Ali daarvan slechts een enkele, namelijk dat de moskee met den gouden koepel, die over het graf van den heilige gebouwd is, van alle vrijplaatsen de onschendbaarste mag genoemd worden. Zoodat Gamber Ali, eenmaal daar aangekomen, even veilig was, als vóór achttien jaar in Bibi-Dschanem's dierbare moederschoot.

Toen hij genoegzaam op zijn verhaal gekomen was, ging hij aan den voet van het grafmonument zitten. Hij was niet alleen; een mensch met een vuil en vaal gezicht verwijlde in zijne nabijheid.

— Wees kalm, beste jongen, sprak deze tot hem. Wien ook uwe vervolgers zijn mogen, hier zijt gij volkomen veilig, evenals ik zelf.

— Moge uwe goedheid nimmer verminderen! antwoordde Gamber Ali. Zou ik u naar uwen edelen naam mogen vragen?

— Ik heet Mussa-Riza, antwoordde de ander; ik ben een Europeaan, een Franschman, en onder mijne landgenooten noemen zij mij Richard. Maar door Gods genade heb ik den Islam aangenomen, om mij aan een paar kleine verwickelingen, waarin ik geraakt ben, te onttrekken, en de gezant van mijn volk heeft de laaghartigheid mij uit Perzië te willen laten zetten. Zoo blijf ik dan hier, om niet in zijne handen te vallen, en doe wonderen, om de heerlijkheid van onzen verheven godsdienst te bewijzen.

— Zegen over u! zei Gamber Ali vroom; maar hij voelde zich een weinig onbehaaglijk in het gezelschap van dezen verloopen Europeaan, en nam zich voor, hem zorgvuldig te bewaken.

Aangenamer was hem het bezoek van den opzichter der moskee, die des morgens kwam; men gaf hem te eten, beloofde hem dagelijks onderhoud uit de daartoe bestemde schenkingen en waarborgde hem, dat het niemand zou invallen, hem in het eerwaardige heilgdom, waarheen hij het geluk gehad had te vluchten, lastig te vallen. Hij wilde hem zelfs overreden, niet binnen de moskee te blijven; hij kon gerust in de hoven rondwandelen, ten spijt zelfs van het hoofd der politie; doch daar wilde hij niet van weten. Vergeefs trachtten de vluchtelingen, die in vrij grooten getale het gebied van het gewijde territorium bewoonden, en in alle hoeken huisden, tot een vrolijk gesprek te verlokken. Duizend gelegenheden werden hem geboden, om tot een weinig gezelligheid te geraken; doch zijn angst was te groot; hij wilde zich niet van het graf verwijderen.

De anderen! Ja, die behoeften niet zoo voorzichtig te zijn. Wat hadden die op hun geweten? Misschien een koopman bestolen? Hun chefs geplaagd? Een ondergeschikt ambtenaar geërgerd? Natuurlijk zou men terwille van zulke kleinigheden de heilgheid van de moskee niet schenden, de verontwaardiging der geestelijkheid en van het gemeene volk opwekken. Maar hij! Dat was een ander geval. Hij had het ongeluk gehad dien dommen Kerim te dooden. Bloedschuld rustte op hem, en meer nog, de vijandschap van dien schurk van een opperste der tapijtleggers vervolgde hem. Nauwelijks was de heilige asch van Abdulazim toereikend om hem te beschermen!

Zoo bleef hij er bij Mussa-Riza gezelschap te houden. De beide helden leefden in voortdurenden alarmtoestand. Ieder nieuw gerucht, dat in de moskee opdook, was voor hen een spook; Gamber Ali zag in ieder een geheimen afgezant uit het huis van den prins, zijn makker een der zendelingen van zijn ambassadeur. Twee jammerlijke existenties! De ongelukkigen vermagerden zichtbaar.

Eens op een morgen ontstond eene groote beweging in de moskee. De wachters deelden hem mede, dat de koning zijn voornemen te kennen had gegeven, heden in Shah-Abdulazim zijn gebeden te verrichten. Daarom zou er een weinig schoon-gemaakt worden. Men nam oppervlakkig de stof weg en spreidde tapijten uit. De bevolking van het dorp was natuurlijk op de been.

Mussa Riza deelde zijn kameraad eene zeer scherpzinnige gedachte mede, namelijk dat zij op hun hoede moesten zijn, om niet in het gedrang, dat zeker bij het binnentreden, het verwijlen, en het vertrek van zijn allerhoogste majesteit, den Koning der

Koningen, zou plaats vinden, door hunne vervolgers ontvoerd te worden. Gamber Ali vond die opmerking verstandig, en van het oogenblik af, waarop zij zich in zijn geest nestelde, klemde hij zich krampachtig aan de steenen van het grafmonument vast, en wendde den schouder er slechts van af om de borst er des te dichter bij te brengen.

Intusschen was het geraas buiten ontzettend geworden. Het gedreun der mortieren op kameelruggen weerklonk van alle zijden. Men hoorde de hobo's en handtrommels, die de muziek dezer artillerie, zamburek genaamd, vormden, in de verte opkomen, dan toenemen, en eindelijk luid losbreken. Een menigte koninklijke dienaren en loopers in roode uniformen en groote, hooge, met klatergoud versierde mutsen, wierp zich op de moskee. Toen volgden bedaarder de ghulams of adellijke jonkers, het geweer over den schouder, en de hoogere dienaren, en de adjudanten en de „geheimen", die de allerhoogste tegenwoordigheid, en die den vorst zelf naderen. Eindelijk verscheen de landvorst zelf, Nasr-Eddin-Schah, uit den stam der Kadscharen, sultanszoon, sultanskleinkind, en betrad het heilgdom.

Ter zijde gezegd: bij een bezoek aan datzelfde heilgdom, onder geheel dezelfde omstandigheden, werd deze vorst op 1 Mei 1896 door een revolutionair neergeschoten. De graaf de Gobineau, die het terrein als gezant uit aanschouwing kende, en ook den koning, zal wel weinig vermoed hebben, welk een voor de geschiedenis der herleving van Perzië merkwaardig oord hij voor zijn verhaal koos. Doch gaan wij voort.

Men spreidde een bidkleed onder zijn verheven voeten uit, en de vorst begon een aantal buigingen en kniebuigingen te maken, begeleid door korte gebeden, naar zijn vroomheid, zijn bijzondere aangelegenheden, of de stemming van het oogenblik ze hem ingaven.

Doch te midden van het lawaai, dat niet verstomd was, alhoewel de koning in zijn godsdienstige verrichtingen verzonken was, moest hij toch wel de beide lijkkeurige gezichten bemerken, die zich zoo krampachtig vastklemden aan het heilgdom, welks bemiddeling hij zelf inriep. Den eenen, Mussa-Riza, kende hij en bekommerde zich niet verder om zijne aangelegenheden; de tweede was hem vreemd. Zijn knap gezicht, zijn bleekheid, zijn blijkbare angst, zijn jeugd, trokken hem aan, en toen hij zijn gebeden beëindigd had, vroeg hij den opzichter der moskee, wie dat was en waarom hij zich zoo onverstoort tegen het grafmonument gedrukt hield.

De opzichter der moskee, een van nature medelijdend mensch, verhaalde Gamber Ali's geschiedenis op een wijze die zeer geschikt was om des konings medelijden op te wekken. Dit gelukte hem dan ook, en zijne majesteit sprak tot den armen drommel:

— In naam Gods! Sta op; er zal u geen leed geschieden.

Gamber Ali had natuurlijk moeten begrijpen, dat hij onder de vleugelen der vorstelijke bescherming, die zoo wonderbaarlijk over hem uitgebreid werden, volkomen veilig was en nu geen angst meer behoefde te koesteren. Doch hij zag het licht niet, dat hem bescheen. Zijn geest was zoodanig in de war gebracht, dat hij de ongerijmdste dingen aannam. Hij beeldde zich in, dat de koning zoo tegen hem sprak, om hem tot het verlaten der moskee te bewegen, en dat de dienaren buiten bevel hadden, hem terstond om te brengen. In plaats dus zijn redder te voet te vallen, en hem met zegewenschen te overladen, wat hem nog bovendien een rijke gift zou hebben opgebracht, begon hij geweldig te tieren, de profeten en alle heiligen aan te roepen, en te schreeuwen, dat men hem vermoorden kon, waar men wilde, zelfs hier, doch verwijderen zou hij zich niet.

De koning had de goedheid verstandig met hem te spreken. Hij beproefde hem te kalmeeren en herhaalde hem meermalen op goeden toon, dat hij voortaan van niemand iets te vreezen had; het gelukte hem niet. Eindelijk verloor de koning zijn geduld, wierp hem een woedenden blik toe, en wendde zich af, zeggend:

— Sterf dan, hondenzoon, als je 't zoo wilt!

Zonder tijd te verliezen deed Gamber Ali, overtuigd dat zijn laatste uur geslagen was, zijn gordel af, scheurde dien in reepen, maakte er een koord van, en bond zichzelf daarmee stevig aan het monument vast, om den tegenstand te verlengen, als de beul kwam. Hij vreesde ook — wat vreesde hij niet? — dat men om hem zonder ergernis weg te krijgen, een bedwelmingsmiddel in zijn spijs zou doen, en besloot daarom niet meer te eten. De liefdevolle woorden der priesters, noch de aanmoedigingen der vrome bezoekers konden hem van dat voornemen afbrengen.

Des nachts sliep hij niet; hij sloeg op alles acht. Elk geluid, zelfs het geitsel der boomen, waardoor de wind voer, deed hem schrikken.

Den volgenden dag bleef hij op den steenen vloer uitgestrekt liggen, slechts van tijd tot tijd het hoofd opheffend om te zien, of men zijn strik ook losgemaakt had. Dan liet hij zijn voorhoofd weder op de beide handen terug zinken en verviel weer in een halven slaap vol dreigende hallucinaties.

Intusschen was in alle huizen van Teheran, op de pleinen, in de bazars, in de badhuizen, van niets anders sprake dan van zijne avonturen. De berichten omtrent zijn gesprek met den koning, werden veranderd, vergroot en vooral mooier gemaakt, en van talloze commentaren voorzien. De een beweerde, dat Gamber Ali Kerim opzettelijk gedood had, de ander dat Kerim hem had willen dooden. Een derde, een meer verstandige, hield vol dat Kerim nooit bestaan had, en dat Gamber Ali geheel en al het slachtoffer van den laster zijner vervolgers was.

(Slot volgt).

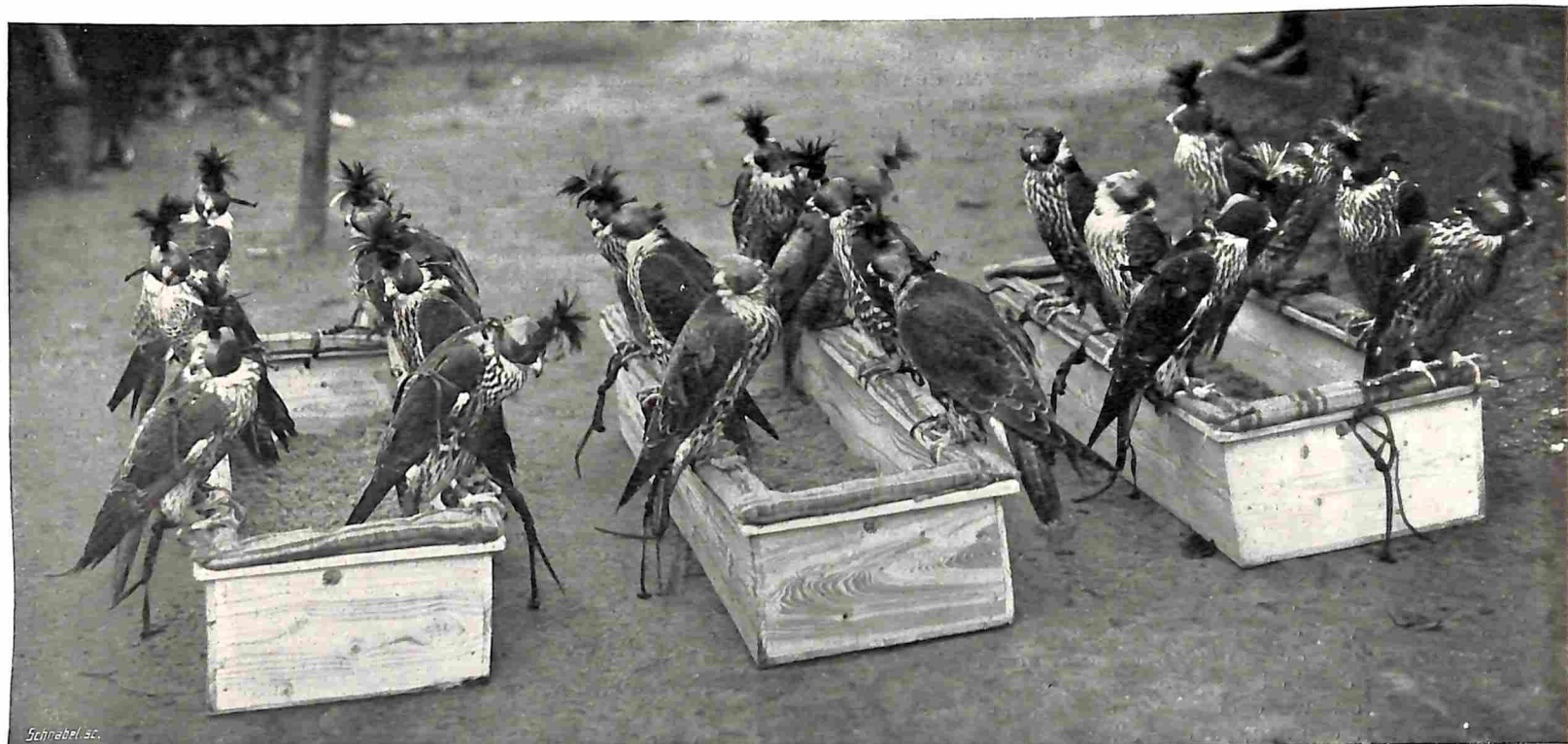

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE DE VALKEN NAAR ENGELAND VERZONDEN WORDEN.

HOE MEN VOGELS VANGT.

VALKENVANGST.

IN vier artikeltjes hebben we nu gewezen op onedele vogelvangsten, en menig woord van afkeuring hebben we er over uitgelaten. Thans zullen we beschrijven eene wijze van vogelsvangen, die eerder in hoog aanzien stond, doch langzamerhand van minder beteekenis geworden is. Bedoeld wordt het vangen en africhten en het jagen met valken.

We geven hierbij eenige fotokiekjes, die reeds in den eersten jaargang van „Buiten” opgenomen werden. Bij de volgende mededeelingen is evenwel getracht zoo weinig mogelijk in herbalingen te vervallen.

Waar meermalen stemmen opgaan voor het in eere herstellen van valkenvangst en valkenjacht, daar meenen we goed te doen, met het een en ander in woord en beeld te geven omtrent dit vroegere, zoo hoog in aanzien staande, vermaak.

De valkenjacht werd al in de zeer hoge oudheid als een geliefkoosde bezigheid uitgeoefend en moet reeds 700 jaar voor Chr. in zwang geweest zijn in de groote vlakten van Midden-Azië. De Chineesche jaarboeken maken er melding van.

In Europa schijnt de kunst, om met roofvogels andere vogels te vangen, pas 12 eeuwen later begonnen te zijn, en de Hunnen moeten haar ingevoerd hebben. In de

dagen der Kruistochten ontwikkelde de valkenjacht zich tot hoogen bloei en ze bereikte haar toppunt onder Koning Lodewijk den XIII^{en} van Frankrijk. De groote omwenteling bracht in vele landen de valkenjacht tot kwijning of deed haar geheel verloren gaan, zoodat ze toen nog hoofdzakelijk bestaan bleef in Engeland en Rusland. Koning Lodewijk van Holland richtte de oude valkerij op Het Loo opnieuw op, doch bij de inlijvingbij

Frankrijk moest ze overgebracht worden naar Fontainebleau.

Koning Willem III en Prins Alexander hebben met eenige Britsche liefhebbers opnieuw geprobeerd de valkerij weder in eere te herstellen. Aanvankelijk gelukte dit, doch in 1853 werd ze opgeheven en konden de valkeniers, hoofdzakelijk uit Noordbrabant afkomstig, naar andere bezigheden omzien. Af en toe gaan er nog wel stemmen op voor herstel van dit eertijds zoo hoogstaand jachtvermaak.

Dikwijls werden in vroeger tijden de jonge valken uit de nesten weggenomen, en men kon ze dan gemakkelijker de gewenschte opvoeding en africhting geven. En dat het wel der moeite waard was, aan een en ander goede zorgen te besteden, blijkt uit de hoge prijzen, die men er voor betaalde. Voor een gewonen, doch goed afgericht, Edelvalk werd gewoonlijk 600 betaald, en een zeldzame jachtvalk bracht weleens duizenden guldens op. Doch niet steeds leverden de jonge valken een voldoende aantal op, en daarom trok men naar plaatsen, waar men met eenig succes de valkenvangst kon uitoefenen. Gedurig gebeurde dit in Noorwegen, en ook wel op IJsland, waar somtijds witte valken, die bij de vorsten het meest in trek waren, gevangen werden. Doch ook op de heiden van Gelderland en Noordbrabant is menige valk gevangen, en in laatstgenoemde provincie kan men nog elk jaar valkeniers bezig vinden.

Het vangen van valken doet ons denken aan de z.g. „hutjacht” of de jacht met den Uhu. Midden in de heide wordt een kuil gegraven, waarin twee valkenvangers zich kunnen verbergen.

De vangers houden goed „de handwerk” (een klapenster of anderen vogel) in het oog, en deze toont zich angstig, wanneer een roofvogel nadert. Natuurlijk is zoo’n „handwerk” vastgebonden. Op verschillende afstanden van den kuil staan duivenkooien met tamme duiven, die vrij mogen rondvliegen, maar zich dadelijk in de kooien begeven, wanneer een valk nadert.

Op een afstand van 150 tot 400 M. van den kuil heeft men halve hoepels geplaatst met sterke netjes er aan, die door stevige draden van uit den kuil omgetrokken kunnen worden. Voor elk netje is een duif geplaatst en wel zóó, dat zij op een soort wipper klapwiekend naar boven kan gaan en de vanger haar weer op het houtje terug kan brengen, wanneer hij zulks dienstig acht. Alzoo op de wijze, als men met de lokvogels bij de plevierennetten handelt.

Is alles zoo in orde geplaatst, dan hebben de vangers van uit hun kuil slechts acht te geven op de bewegingen van klapenster en duiven, die eerder een naderenden roofvogel bespeuren, dan de menschen dit doen.

Het klapkestertje toont dadelijk groote onrust en de duiven, behalve die bij de netjes, zoeken spoedig veiligheid in haar kooien. De vangers zien rond, en jawel, hoog in de lucht bespeuren zij een zwevend valk, die weldra een onbeweeglijk vlekje gelijkt. Doch plotseling schiet hij met bliksemsnelheid naar beneden, om zich te werpen op een der duiven, die af en zou moeten ontgelden, vliegbewegingen maakt. De duif, die het der vangers tegen het netje getrokken, en nauwelijks heeft de valk zijn slachtoffer gegrepen, of de hoepel wordt omgetrokken, het koord stevig aangehaald, en de slimheid der menschen heeft aan den valk de vrijheid ontnomen.

Zoo was en is men bezig op Nederlandschen bodem, maar

Foto Aug. F. W. Vogt.

VALK

ZONDER KAP OP GEPANTSERDE HAND.

eerder toog men naar Noord-Europa, ofschoon de tocht daarheen met vele moeilijkheden gepaard ging, doch men getroostte zich deze, daar vooral de IJslandsche valken den naam hadden van het best voor de jacht afgericht te kunnen worden. Veel bagage namen ze niet mee op die verre tochten, gewoonlijk alleen datgene, wat voor de vangst noodig was. De vangers, die steeds twee aan twee uittrokken, leden dan ook op hun tochten een armoedig leven. Van logementen werd nimmer gebruik gemaakt, maar men vond onderdak in schuren of onder rotsen, en meermalen ook bracht men den nacht onder den blooten hemel door. 't Waren dan ook alleen geharde mannen, die dit konden doen.

Kooien, tot het bewaren van de gevangen dieren, werden niet meegevoerd. Was een valk bemachtigd, dan werd hem een huif (kapje) over den kop gedaan (opgehuifd), een touwen haampje werd om het lijf gebonden, en zoo werd de vogel bevestigd aan een stokje, dat in den bodem gestoken werd. Was de vangst voldoende, of wel, was de goede tijd voor het vangen van valken verstreken, dan werden de gevangen valken op kagies geplaatst, die op de schouders gedragen werden, en zoo keerde men dan naar huis terug. Onderweg moest naar vleesch voor de roofvogels worden uitgezien, en dankbaar was men, wanneer men hier of daar een verschopten hond of ander dier kon krijgen.

Was men zoo eindelijk weer thuis gekomen, dan kon weldra met het africhten der gevangen roofvogels aangevangen worden, en men trachtte de africhting zoo volmaakt mogelijk te doen zijn, opdat goede prijzen bedongen zouden kunnen worden.

Het begin van de lessen bestond in het verkrijgen eener goede houding op de vuist van den meester, en hiertoe werd het dier door honger gebracht. Zoo op de vuist zittende werd den vogel eten en drinken voorgehouden, en was de stand niet naar behooren, dan werd de hongertijd met eenige uren verlengd.

In den aanvang droeg de valk daarbij een kapje, maar zoo, dat de snavel vrij bleef. Bij elke voedseltoediening werd het kapje opgedaan, en dan moest de vogel juist op de hand van den meester vliegen. Deed hij dit zonder dralen en met de gewenschte bewegingen en houdingen, dan werd hij niet meer geblinddoekt. Waren tot zooverre de oefeningen binnenshuis naar genoegen geslaagd, dan werden ze in het vrije veld voortgezet. De valk kreeg nu een soort broekje aan, dat hem niet hinderde bij het vliegen, maar toch stevig genoeg om het lijf was bevestigd. Hieraan was een lang koord gebonden, dat de man in de hand hield, om, zoo nodig, den valk naar zich toe te kunnen trekken. Er was veel geduld toe nodig, om te maken, dat de vogel steeds dadelijk terugvloog, wanneer de meester de vuist uitstak. Maar elke goede beweging werd met een lekker hapje beloond, en alle onwil of achteloosheid van den valk met honger gestraft. Ook werd de valk wel eenige etmalen wakker gehouden, en wanneer hij dan nog toonde, alles te hebben onthouden, bestond er hoop, dat het dier er een van groote waarde zou worden.

Doch er was meer nodig, want tot nu toe had de valk zijne oefeningen gemaakt bij stilte, en wanneer hij voor de jacht gebruikt zou worden, gebeurde dit onder drukte en geroep. Daarom werden onder het maken van allerlei lawaai de oefeningen herhaald en voortgezet. Bleek het dan, dat de

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE MEN VOGELS VANGT.

HET STELLEN VAN DE SLAGNETTEN VOOR DE VALKENVANGST.

valk, ook zelfs bij hondengeblaf en paardengetrappel niet verbouwereerd was, dan werd hij waardig gekeurd, om in de handen van een kundig valkenier over te gaan. De vanger, tevens drilmeester, had er het zijne aan gedaan en de valk werd voor goeden prijs aangekocht door een Vorst of een Edelman, die hem voor verdere opvoeding aan zijn valkenier overgaf.

Aan vorstelijke hoven had men een Edelman van hoog aanzien, die den titel droeg van Oppervalkenier. Dit was een zeer gewilde en lucratieve post, en eenmaal werd zij zelfs bekleed door Keizer Frederik I van Hohenstaufen, in de geschiedenis bekend als „Barbarossa" of „Roodbaard".

De zoon van dezen Keizer schreef een boek over valken en valkenvangst, waarvan door monniken afschriften werden gemaakt, die voor hooge sommen in andere handen overgingen.

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE MEN VOGELS VANGT.
LOKDUIF EN -VALK ONDER HET SLAGNET

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE MEN VOGELS VANGT.
DE KLAPEKSTER OP DEN UITKIJK.

Dit valkenboek, geschreven door Keizer Frederik II en verbeterd door diens zoon Manfred, werd in 1596 gedrukt, zoodat er waarschijnlijk nog wel exemplaren van bestaan.

Doch we moeten nog zien, hoe de opvoeding van den valk voltooid werd. Wanneer hij voldoende geleerd had, op de vuist terug te keeren, zette de valkenier de oefeningen te paard

Foto Aug. F. W. Vogt.

HOE MEN VOGELS VANGT. OP DEN UITKIJK.

voort. Onder het rijden naar de oefenplaats werd de valk ook wel op den schouder gedragen, maar de vogel had dan de kuif op. Voorloopig had hij ook nog het broekje aan, waarvan het lange koord (langveter) in de hand gehouden werd.

Nu moest het vangen van vogels geleerd worden. Een doode duif werd opgeworpen, waarop de valk toeschoot, om haar te grijpen. Van dood vleesch is zoo'n vogel evenwel niet gediend, maar hij kreeg telkens een lekker hapje, wanneer hij tot zijn meester was teruggekeerd. Zoo leerde de valk het gegrepene weinig of niet te beschadigen. Later liet men levende, gekortwiekte vogels vangen, waarop de leerling met woede aanviel, vooral wanneer het duiven waren, die eene bijzondere lekkernij voor hem zijn.

Om nu te maken, dat de valk den gevangen vogel later niet zou verslinden, werden wel levende kraaien voor de oefening opgelaten, daar de roofvogel hiervan niet houdt, doch dan werd hem telkens na goed werk een duifje toegediend.

Zoo werd voortgegaan, totdat de valkenier er van overtuigd was, dat de valk telkens tot hem zou terugkeeren, ook, wanneer hij geheel vrij opgeschoten werd, en dan mochten broekje en langveter thuisgelaten worden.

Hierna onderzocht de valkenier, of de vogel heel geschikt was voor het doel. Hij nam dan twee reigers mede naar het veld, waarbij de valk een kuif droeg, opdat hij de reigers niet zou zien. Was men zoo in het veld gekomen, dan werden de snavels der reigers in scheeden gestoken, opdat ze straks den valk niet zouden doorboren, en daarna losgelaten. Dan werd de valk onthuid, en nauwelijks zag deze hoog in de lucht de reigers, of met woeste vaart vloog hij weg tot boven zijn prooi, om zich dan met duizelingwekkende vaart naar beneden te storten. De reiger wilde zich verdedigen, zoo dra hij den booswicht op den rug voelde, maar het baatte hem weinig. Zoo wist de valk den reiger levend beneden te brengen, maar

spoedig vloog de roofvogel opnieuw naar boven, om ook het tweede exemplaar te achtervolgen. Wist hij ook dit op dezelfde wijze tot den valkenier, die zooveel mogelijk in de goede richting medereed, terug te brengen, dan kon de valk onder de jachtvalken gerangschikt worden. Den volgenden dag werd de oefening nog eens herhaald, dikwijls in tegenwoordigheid van den Oppervalkenier en ook wel van den Vorst zelf, en de reigers hadden dan den snavel vrij. Gelukte het aan den valk, ook dan beide reigers te vangen, dan oogstte de valkenier de tevredenheidsbetuigingen in van degenen, die boven hem stonden. De valk werd dan beschouwd als een jachtvalk van groote waarde, en zoo hij straks bij het uitoefenen van de jacht zich vlug en moedig zou betoonen, dan kon hij verzekerd zijn van de liefkozingen en loftuigen van de edelvrouwen, die ook gedurig dit „weispel" medemaakten.

Zoo werden vroeger vele roofvogels gevangen, doch nog elk jaar worden er zoo buitgemaakt en voor de valkenjacht, die nog wel in Engeland uitgeoefend wordt, afgericht.

Doch 't waren niet alleen de zogenaamde Edelvalken, die voor het jachtvermaak in aanmerking kwamen. Ook kleinere dieren, als Boom- en Torenvalken werden geschikt geacht, terwijl het Snelleken, de kleinste der valkensoorten, eenmaal de lievelingsvogel was van

Keizerin Katharina II van Rusland, vooral voor het vangen van kleine vogels.

Ook werden de valken niet alleen afgericht voor het vangen van vogels, maar ook kon men ze wel gebruiken voor het jagen op hazen en ander loopend wild. De oefeningen hadden dan al van den beginne in de goede richting plaats, zoodat men voor „haar” en „veer” ieder afzonderlijke dieren bezigde.

Over de eigenlijke valkenjacht volgt later het een en ander.

J. DAALDER Dz.

BUUTEN OP DE HEI.

„MINEER, och mineertje...!” Midden in de breede eikenlaan waar de herfstbladeren als een goudkleed op den grond lagen, stond hij bij z'n kruiwagen. We hadden hem eerst langs ons heen zien gaan, terwijl we daar slenterden in den zonnigen herfstmorgen en niet veel acht op 't mannetje hadden geslagen. Nu hoorden we daar opeens „Mineer, och Mineertje!”

Het was een oud gebogen ventje, blauw boezeroen op de ingevallen borst, zwarte broek ploierig boven de witte klompen, pet op de oogen, schaduwend over het oude mummel bakkesje van grootvadertje, oude handen zenuwachtig aan de draagbanden, die den kruiwagen zooeven gehouden hadden; die stond in den gelen bladergrond voor hem.

„Mineertje en juffrouw — kan oe me niet zeggen....!”

We naderden.

„Wat is er baas?”

„Den weg.... 'k bin verdwaald, 'k bin den weg kwiet....”

„Waar mo je dan heen?” begon Frans in zijn mooiste dialect.

„Ik mo heel naor den Imbosch mineertje en 'k bin den weg kwiet, 'k bin hilikkèn dal verdwaald!”

Het was een vreemd geval dat oude mannetje daar midden op den grooten weg, zoo dicht bij 't dorp, „verdwaald”. Een oogenblik te voren hadden wij twee mannen gezien, die de bladeren aan den kant van den weg veegden. Waarom had hij dien den weg niet gevraagd? Waarom aan vreemden, stadschen?

Maar hij deed zoo kinderlijk, zoo beverig en oud was ie, zoo stakkerig.... een drup hing aan z'n grooten neus; 't leek 'n traan en z'n stem was schor en heesch. „'k Bin verdwaald....” We hadden medelij, vooral toen hij de trekbanden weer met een zucht aan z'n wagen vast maakte. „Ik mot naor den Imbosch, heel naor den Imbosch....”

„Maar daar kom je niet meer vandaag, ouwe, weet je dat wel?”

Hij schudde z'n grijs hoofd en duwde den wagen een eindje voort. „Als 'k maor den weg wist....”

De kruiwagen lag vol bezems.

„Mot je daar je bezems verkoopen?”

„Jao mineer, heel in den Imbosch, as 'k maor den weg wist, zie je.”

„Waarom verkoop je ze niet hier in 't dorp? daar hoef je toch niet heel naor den Imbosch voor te gaan?”

„Neeë, neeë”, schudde zijn kop, „dà kan niet”.

„En waar kom ie vandoan?”

„Van Loenen”.

„Maar man dan maak je een omweg — eerst kom je heelemaal hier — je had in een rechte lijn naar den Imbosch kunnen gaan, weet je dat wel?”

Hij zette z'n kruiwagen weer neer en trok de draagbanden weer op en hij keek ons even aan van onder z'n pet.

„Wa je zegt? Jao ik weet dat niet zoo; is 't nog wel een kertier denk je?”

„Een kwartier, met dien wagen door de hei?.... maar baas, 't is wel een drie uur, 'k zou 't maor opgeven....”

„'t Kan niet”, zei hij weer koppig en duwde nu den wagen weer voort; „'k zal maor zeuke, 'k mot 'r toch kommen”.

We liepen achter hem aan door de breede laan van statige eiken, waar de zon schel streepen lichtte langs de stammen.. Wijd uit in warm lichtgeglans lagen de groene en zwarte landen, stond de gele lupine te goudsprankelen onder de schitterende wolkenlucht.

Ik kreeg nog meer medelij. Frans ook. Onze verbeelding werkte. Zeker een oude grootvader die van huis was gezonden door z'n kinderen om de bezems te verkoopen om ook 'n centje mee te verdienen; grootvader die 't genadebrood at.

Daar hoorden we weer de oude stem voor ons.

„'t Is hard als je oud bint, warken mot 'n mensch, warken....”

En toen weer 'n eindje verder.

„Och jao, niet iedereen heeft 't zoo — 't is 'n verschil in de wereld, den een kan doen wat ie wil, den ander mot maor ploetere.... en nou bin 'k verdwaald”.

Als wij hem z'n bezems eens afkochten? 't was wel een wagentje

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE VALK MET ZIJN PROOI ONDER HET TOEGESLAGEN SLAGNET VERSCHALKT.

HOE MEN VOGELS VANGT.

vol en waar moesten we er mee heen, maar dan hoefde die oude ziel niet die groote hei door met z'n wagen....

„Heb je klein geld Frans?”

„Nee, dat is 't juist — wacht even ik zal het hier wisselen op den molen en ik vraag even den weg”.

't Mannetje en ik wachtten.

Ik zat op een bank die daar stond in 't vier minuten laantje, vanwaar je de verre golvende hei zag achter de berkenstammen en 't mannetje had z'n wagen neergezet en zette er zich op neer.

En we hadden 'n gesprek. Van de hei kwam 't op de zee, van de zee op verre landen. Ik vertelde dat we heel uit Indië kwamen.

„En hoe lang is dat wel reizen?”

„Wel vier weken op 'n boot”.

„Neeë, da ka je nie geleuve, kan je zoo ver goan in de wereld?” en dan weer: „och jao, den een het 't maor goed en den ander slecht....”

Ik dacht bij mijzelf dat ik ook wel eens die opmerking gemaakt had, als ik in zeezieken staat voorbij kaap Guardafui laveerde. maar ik kon het hem niet meer duidelijk maken dat 't in sommige opzichten verkieselijker was naar den Imbosch te loopen zij het dan ook met bezems dan de baren te klieven met het vooruitzicht van Indië, want daar kwam Frans weer aan, gevolgd door timmerman Jans dien we wel kenden en die op den molen werkte.

„Morgen Bunkers”.

Zoo heette 't oude mannetje zeker en de timmerman scheen hem te kennen.

Bunkers stond op, ging toen weer zitten op den wagen, verschoof z'n pet eens. 't Was opmerkelijk hoe opeens het meelijwekkende, 't zorgvolle, ik zou bijna zeggen „oude” van z'n gezicht verdween.

„Zoo”, grinnikte hij.

„Zoo Bunkers, zei de timmerman terug, bi je daar en bin je zoo verdwaald?”

„Joa, joa, 'k bin verdwaald!”

„Casjueel, zei de timmerman, en mo je naor den Imbosch zooals meneer zeit?”

„Joa, joa”, zei Bunkers.

De timmerman was op den mosgrond gaan zitten, trok sprietjes uit de aarde, knipoogde eens tegen Frans en mij die op de bank zaten.

„'k Zou anders dat bezems verkoopen maor loate, Bunkers, jij het ze toch zat, wa mo jij nou nog warke?”

„Nou-e, zat, zat! dat zeg jij.... maar 'n mensch mot toch warke! 'n Mensch die nie warkt is niks”.

„En je het geen kind of kraai, 't is allemaal voor je zelvrs. Je kunt je cente toch niet allemaal opete?”

„Opete? ete.... 't zou wat! ik eet wa 'k noodig heb en nie meer hoor!”

„Ik wed dat je nog te zuinig bent om 's 'n stukkje vleesch te nemen”.

„Vleesch? da heb ik in jaare nie gezien — jao nou, zoo is 'n lappie spek dat gebruik ik wel 'ns ien enkeld”.

„Twee keer in 't jaar?”

„Joa.... joa.... misschien wel”.

„Moar man waar loat je 't geld dan? bewaar je 't voor je erfgenamen?”

„Erfgenamen? die hè 'k nie — zelle er wel nooit zijn ook”. Er was even 'n stilte, waarin het oude mannetje, dat geen afgesloofde grootvader bleek z'n pet in z'n handen nam, haar wat opduwde en met 'n zucht weer opzette.

„'k Zou noe maor niet naar den Imbosch goan”, zei de timmerman. Verkeup ze hier, je bezems in 't dorp”.

Bunkers knikte met z'n oude kop. „Zou je denke?”

„Zeker, goa oe noar huus; ik raaje 't je”.

„'k Zel 't dan maor doon”, zei 't mummelmondje en hij stond

op, legde de stelen van den kruiwagen in de draagbanden en voor hij begon te duwen bracht hij er nog uit: „'k zel oe dan moar goeien daag zeggen, meneer, en juffrou, gooien daag”.

We keken hem na, terwijl hij voortging, gebogen achter den kruiwagen, in het gouden laantje. Jans de timmerman stond op van den grond, sloeg de kleffige blaren van z'n kleeren af. „Ik zel ook maar gaan, zei hij, meneer en mevrouw, 't is goeie da je hem niks gegeven het. Hij had werachtig een kwartje of zoiets van je angenommen en hij het ze zat”.

„Is het waar, timmerman?”

„Is hij niet arm?”

„Nee-e, lachte Jans, hij doet zoo en hij zag dat u vreemden was en wou toen meelij opwekken. Maar in z'n huisje, of hut, want 't is eigenlijk 'n zwijnenhok buuten op de hei, doar hêt ie z'n geld.... duuzende zegge ze. Nou dag meneer en mevrouw, ik mot noar 't wark”.

De timmerman ging en wij gingen ook door 't bosch, langs de gele lupinevelden weer naar huis.

Een paar dagen later liepen we onder de woeste herfstlucht tusschen de donkere velden. Gebukte gestalten rooiden aard-appelen. We maakten een praatje, vroegen naar den oogst op een land waar een bordje „kunstmest” als aanprijzing stond. Nu gaf de man antwoord dan de vrouw, even opkijkend uit hun moeizaam gebuk.

Frans vroeg, „Ken jullie ook een zekere Bunkers?”

„Nou, zei de man, die zouden wij nie kennen?” en hij richtte zich nu op en keek ons aan. Die kent iedereen!”

„Is 't waar, dat ie niet arm is?”

„Arm?! zat het ie ze, zat!”

En de vrouw. „'t Geld legt allegoar in kouse in z'n hut, dat verstopt ie”.

„En za 'k je noe is wat zeggen, vulde de man aan, as 't niet te astrant is, om zoo te zeggen — hij is nog te gierig om te kookken — nou dan, dan ie is in staat z'n eigen vui....”

„Nou hoor, viel de vrouw in, dà gleuf ik nie, hoor, maar 't is casjueel waar, gierig is ie — laatst liep ie om 'n halve cent terug te hebben van ons huus heel naar 't dorp om te wisselen”.

Fluks bukte ze zich weer om 'r aardappelen te rooien, en de man nam z'n spa weer op en zei: „'t is toch waar wa 'k zegge, hij het ze zat.... raik is ie....”

We zeiden goeden morgen en liepen verder. Overal stonden de stille boerderijtjes verspreid onder de felle lucht. De landen lagen in zware tinten ver, ver weg, tot ze afbraken tegen de lichte horizon en ik dacht aan 't oude mannetje buuten op de hei, in z'n hutje, in z'n becommernis met z'n vele, vele geld, z'n duuzende....! M. C. KOOIJ—V. ZEGGELEN.

HEKSENBEZEMS.

AN het geloof dat er heksen bestaan of bestaan hebben, doen we niet meer, daar zijn we, als echte kinderen van onzen tijd, verre boven verheven. We weten op den huidige oogenblik niet, waarover we ons meer moeten verwonderen, over de zoo nu en dan opduikende bewijzen, dat er nog menschen gevonden worden, die aan het bestaan van zulke met bovennatuurlijke krachten begaafde wezens gelooven, of aan het feit dat er vroeger, voor hun tijd ontwikkelde menschen geweest zijn, die er zich toe leenden, die ongelukkige, van hekserij en omgang met den duivel beschuldigde wezens, op de pijnbank te brengen en door martelingen hun een bekentenis te ontwingen en tot den vuurdood te doemen, of aan niets zeggende, pijnlijke, onteerende en geheel op het toeval berustende proeven te onderwerpen.

In de middeleeuwen waren heksenprocessen aan de orde van den dag en bestond er een bepaald wetboek, Heksenhamer geheeten, naar welks regelen de processen werden gevoerd. Tegen het einde der 16de eeuw werden enkel in Lotharingen 800 heksen verbrand. In Constans lieten omstreeks 1500 een 40tal van hekserij beschuldigde vrouwen op den brandstapel het leven. In 1749 werd te Wurzburg Maria Renate als heks onthoofd en haar lijk verbrand, terwijl in 1793 het laatste heksenproces in Posen werd gevoerd.

Door allerlei in den volksmond voortlevende uitdrukkingen worden we nog heden aan het geloof aan het bestaan van heksen herinnerd. En al is het niet meer in de beteekenis,

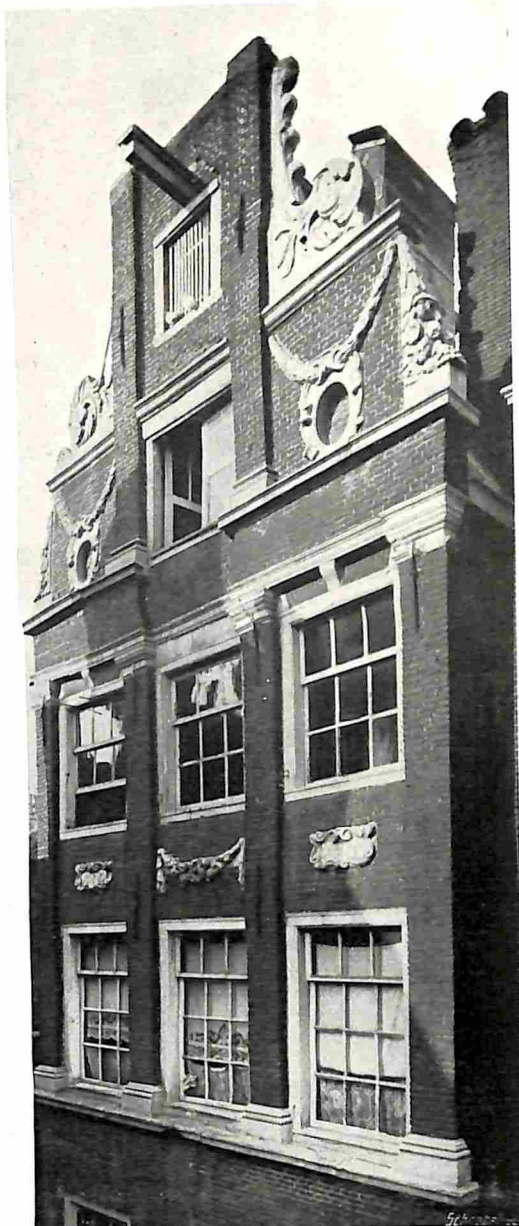

Foto C. Steenbergh.

OUD HUIS IN DE DIRK VAN HASSELT-
STEEG TE AMSTERDAM, TOT AFBRAAK
BESTEMD.

Het onderste gedeelte, door verbouw sterk veranderd,
is weggelaten.

die men er vroeger aan gaf, de woorden, heksenketel, heksensabbath en meer dergelijke zijn geen onbekende. Als men een vrouw, bij voorkeur een oude, met den naam „heks” aanduidt mag dit alles behalve als een eertitel worden aangemerkt.

Ook in de levende natuur om ons heen treffen we soms van die abnormale afwijkingen aan, waarvan men vroeger de oorzaken niet wist op te sporen en ze daarom eenvoudig op rekening van heksen stelde of aan de inwerking van booze machten toeschreef. Wanneer op kringvormige plaatsen in een weiland het gras een ziekelijk aanzien kreeg en later geheel en al wegstierf, ontstonden er kale plaatsen, die tegen de weelderige groene kleur van de omgeving zeer in het ooglopend afstaken. Die kale plaatsen werden vrij spoedig gevuld met allerlei onkruiden, dezelfde die veelal op braak liggende terreinen te vinden zijn; deze groeiden er zelfs welig, waardoor te midden van gewone grasvlakten geheele kringen er als verwilderd uitzagen. In den aanvang van dit verschijnsel was 't als of er zich in den grond ringvormige overblijfselen van oude muren bevonden, waardoor het gras, dat er boven groeide, door gebrek aan voedsel ten gronde ging. Bij onderzoek werd echter niets van dien aard gevonden en moesten blijkbaar andere invloeden zijn werkzaam geweest. Deze nu waren door de gebrek-kige kennis van de in de natuur voorkomende lagere organismen niet te vinden en als van zelve kwam men er toe de duivel en zijne trawanten van het ontstaan er van te beschuldigen. Men nam aan, dat op die plaatsen heksen, elven, spoken of andere aan den duivel verwante wezens hunne nachtelijke feesten gevierd hadden en het wegsterven van het gras een gevolg was van de aanraking met die demonische wezens. Bij zoodanige voorstelling was de naam *heksenkring* gemakkelijk gevonden en bleef deze in den volksmond voortbestaan.

In Tyrol noemt men zulke ringen, naar den draak Alber, *Alberringen*, die in den nacht van St. Laurens of St. Maarten (13 Augustus of 11 November) met zijn vurigen staart daar ter plaatse verzengd had. In Zweden spreekt men van *Elfenringen* en meende men, dat het betreden van zulke plaatsen voor mensch en dier gevaarlijk was.

De ware oorzaak van het ontstaan van heksenkringen moet toegeschreven worden aan de inwerking van die z.g. lagere organismen, die in het huishouden van de natuur zulk een buitengewone groote rol spelen. 't Is het mycelim van zwammen uit het geslacht *Marasmius* of *Tricholoma*, inzonderheid dat van *Tricholoma gambosum*, de Hoefvormige *Tricholoma*, dat onzichtbaar in den grond de wortels van het gras aantast en verwoest. Dat de verwoestingen kringvormig zijn is een gevolg van de eigenschap van deze zwammen, dat ze zich steeds in wijdere kringen van hun punt van aanval uitbreiden, en al wat leven heeft vernield waarmede ze in aanraking komt.

Wanneer men in den winter, althans als de boomen in bladerloozen toestand zijn, in een bosch of langs boomgroepen wandelt, komt het meermalen voor, dat men waant in de verte een verlaten vogelnest te ontdekken. Bij nadere beschouwing blijkt dan soms dat zulks het geval niet is, maar eene eigenaardige vergroeiing, een verzameling van abnormaal groeiend dicht bijeenstaande korte takjes, die we voor een vogelnest aanzagen. Van deze vergroeiingen, die we op bijna alle boomen, ook op vruchtboomen wel eens kunnen aantreffen, wist men voorheen niet hoe ze ontstonden. Wel begreep men, dat een sterk optreden van dit verschijnsel schadelijk was en bij vruchtboomen den oogst kon doen verminderen. Was 't wonder dat ook dit op rekening van de demonische macht der heksen werd gesteld en men de afwijkingen zelfs als heksenbezems betitelde?

Men stelde zich de heksen bij voorkeur voor als gezeten op een bezemsteel de lucht doorklievende. Om over de noodige bezems te kunnen beschikken verwekten de heksen, door hun toovermacht, dezen op woud- en vruchtboomen.

De nachtelijke tochten hadden bij voorkeur in den Walpurgusnacht (1 Mei) plaats, in welken nacht de heksen op den Blocksberg de genoodigden van den duivel waren. Voor elke heks was daar een duivel als feestgenoot aanwezig, met wien ze den nacht in vrolijkheid en wellust doorbrachten. Voor dat de dag aanbrak keerden de heksen op dezelfde wijze als ze gekomen waren, naar hunne woningen terug om met vernieuwde kracht ten daartoe als van den duivel zelven een voorraad heksen zelf mede door welker tooverkracht menschen en dieren ziek, en boomen

onvruchtbaar gemaakt werden en op allerlei wijzen den oogst vernield werd. Deze zelf werd vervaardigd uit allerlei in het wild groeiende giftige planten, o.a. *Solanum nigrum*, *Atropa bella donna*, *Mandragora*, *Papaver somniferum*, *Conium maculatum* e.m.a.

Ook deze afwijkingen in den gewonen groei der boomen danken hun ontstaan aan de inwerkingen van zwammen uit de geslachten *Exoascus* en *Accidium*. Wanneer een oog van een tak door een spoor van deze zwam besmet wordt, werkt dit op den scheut, die uit dit oog ontstaat in, zonder die echter te doodden. Als eerste zichtbaar gevolg van deze inwerking ontstaat aan den voet van de besmette scheut eene verdikking, staan de oogen op die scheut dichter bijeen als van een normale scheut en blijft deze korter. Terwijl elke normale scheut in tegenstelling van den stam min of meer horizontaal groeit, neemt de besmette scheut den verticalen stand aan, waardoor deze het voorkomen verkrijgt van een afzonderlijke plant, die leeft ten koste van den tak waarop ze voorkomt. Ook al bevindt zich het besmette oog aan de onderzijde van een tak, dan weet de daaruit voorkomende scheut zich opwaarts te buigen en den verticalen stand aan te nemen. Ook alweer in tegenstelling met een normale twijg, waar altijd eenige van de daarop voorkomende oogen slapende blijven, komen een volgend jaar alle oogen op den nu twijg geworden besmette scheut tot ontwikkeling, ook die welke op de verdikking gevonden worden. Hierdoor ontstaat op den tak, die den heksenbezem draagt, de bezemvormige vergroeiing waaraan de vergroeiing zelve haar naam te danken heeft. Een andere kenmerkende eigenschap van dit ziekteverschijnsel is, dat het aangetaste deel in het voorjaar vroeger bladeren krijgt dan de overige gezonde deelen van den boom, zoodat een boom, waarop veel heksenbezems voorkomen, in de lente een eigenaardigen aanblik oplevert. Terwijl de geheele boom nog bladerloos is zijn de vergroeiingen reeds bebladerd en groen. Ook de bladeren zijn veelal kleiner en wijken van den gewonen vorm af, echter niet in die mate dat den normalen vorm niet meer te herkennen is. Bij kerseboomen, waarop heksenbezems nogal eens voorkomen, blijven deze onvruchtbaar, waardoor een talrijk optreden schadelijk voor den oogst is.

Bij loofboomen kan een sterk optreden van de ziekte den groei belemmeren, omdat een groot deel van het voedsel door de uitwassen tot zich wordt genomen waardoor de groei en ontwikkeling van den geheelen boom belemmerd wordt en daardoor dus ook schade doen ontstaan.

Dat het in groote getale optreden van heksenbezems een zekere cultuur bedreigen en ten gronde richten kan, bewijst het in West-Indië sterk optreden van z.g. *krulloten* in de cacao-boomen, die ook in deze boomen door een *Exoascus* soort te voorschijn worden geroepen.

Als eenig direct bestrijdingsmiddel tegen deze kwaal is afsnijden en verbranden van de aangetaste deelen aan te bevelen, terwijl zorgvuldige verpleging en voornamelijk het afvoeren van het te vele bodemwater de boomen krachtiger maakt, waardoor deze een aanval beter kunnen weerstaan. Door het eerste middel belet men de voorttelingsorganen van de zwam op ge-

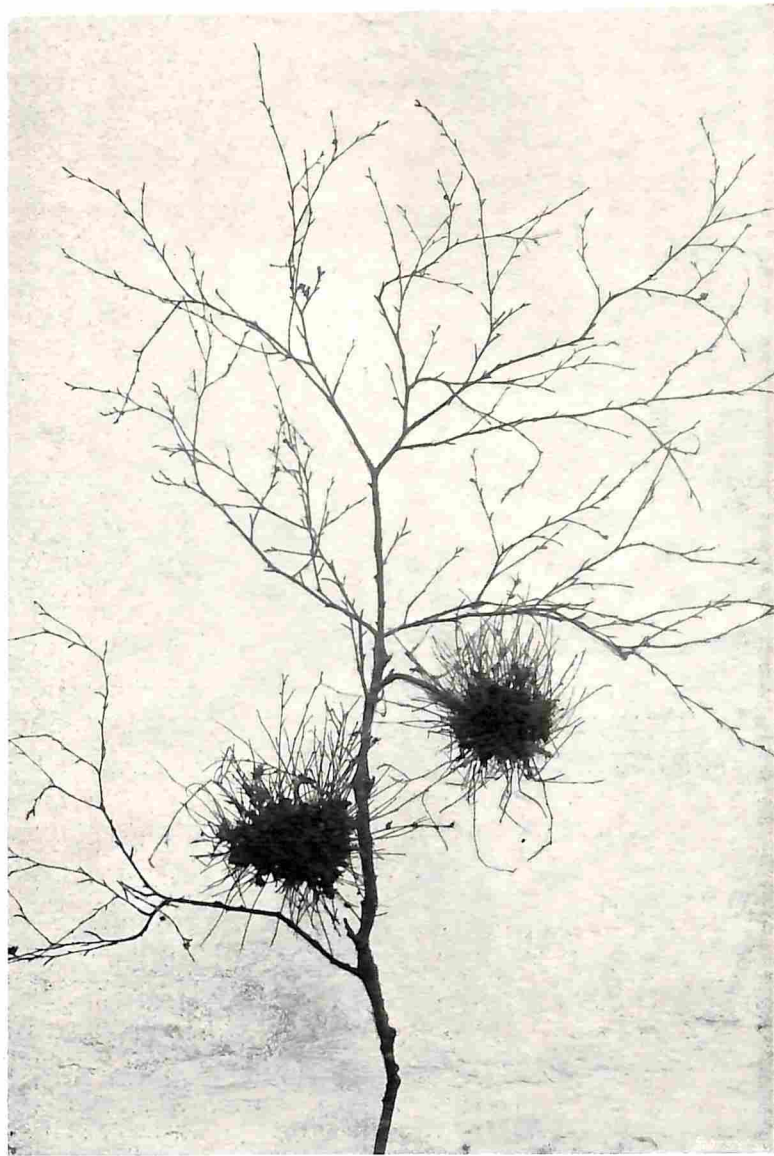

Foto J. C. Muijen.

HEKSENBEZEMS OP EEN TAK VAN DEN GEWONEN BERK (*BETULA ALBA*) VEROORZAAKT DOOR *EXOASCUS TURGIDUS*.

zonde takken over te gaan, maar het is noodig dat in streken waar zulks noodig is, de strijd gezamenlijk aangeboden wordt. Geschiedt zulks niet dan worden gezuiverde aanplantingen weder opnieuw van uit de omgeving besmet en zal blijken dat in zulke gevallen het meest afdoende middel, door nalatigheid of onwil van anderen, niet aan de verwachtingen beantwoordt en slechts ten deele de kwaal bestrijdt.

J. C. MUIJEN.

Foto R. Tepe.

HEKSENBEZEMVORMING BIJ EENE SPAR. KOMT BIJ SPARREN ZELDEN VOOR.

Vriendschap tusschen Heremietkreeft en een Zeeanemone.

IN het vorige nummer hebben wij een en ander medegedeeld over een bijzonder geval van een symbiose. Het betrof het samenleven van den Heremietkreeft met een zee-anemoon. Dat zelfde geval is op het oogenblik prachtig waar te nemen met nog andere gevallen in het aquarium van „Artis”.

In het Middellandsche Zeebassin vertoeven op het oogenblik vele Heremietkreeftjes, *Eupagurus prideauxii*, die in symbiose leven met *Adamsia pallicata*. De kreeft verbergt het achterlijf in de hoorn van een brandhoornslak en zoekt een zee-anemoon om die op het slakkenhuis te doen plaats nemen. Bij het naderen van onraad trekt de kreeft zich in het slakkenhuis terug en laat de verdediging van den burcht aan de anemoon met de „netelbatterijen” over.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET DEN HENGEL. PLEKJES WAAR DE SNOEK ZICH BIJ VOORKEUR OPHOUDT.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET DEN HENGEL. DE EERSTE SNOEK.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET DEN HENGEL.

OM DE HAAK UIT DEN BEK TE HALEN STEEKT MEN BIJ GROOTE EXEMPLAREN EEN STUK HOUT TUSSEN DE KAKEN OM HET GEVAAR VAN EEN BEET TE VOORKOMEN

SNOEKVISSCHEN MET DEN HENGEL.

VOORHEEN vroeg ik mij wel eens af hoe kunnen toch menschen zoo uren en uren achtereen vaak een ganschen dag in het water staan te turen en er soms nog wel hun nachtrust voor opofferen. Doch tusschen visschen en visschen is onderscheid. Er zijn visschers die elkaar nijdig aanzien, wanneer de een per ongeluk wat geraas maakt en er zijn amateur visschers wie het meer om het gezelschap en een dag in de vrije natuur te zijn te doen is; dit hangt van de karakters en humeuren af. Indien men van het eene uiterste niet in het andere vervalt kan men zoo'n dagje zeer aangenaam passeeren; ook al is men direct geen liefhebber van het visschen dan werkt zoo'n dagje in de vrije natuur ver van het stadsgewoel reeds weldadig op 's menschen humeur en gestel. Telt men onder zijn kennissen iemand, die er een gerieflijke motorboot op nahoudt, dan kan men er een werkelijk ideaaltochtje van maken en hebt gij zelf of geen uwer vrienden een boot, welnu dan kan men, in dien men met een clubje te saam is, tegen matigen prijs er een huren.

Het visschen op zichzelf, heeft op mij persoonlijk nimmer veel aantrekkingskracht gehad, het wormpje of levend vischje aan den haak te slaan heb ik voor die diertjes steeds een ware marteling gevonden; doch onder de visschen heeft men ook geduchte roovers en vooral zoo'n snoek mag op zijn beurt wel eens zijn gerechten straf ontvangen. Toen mij dan ook gevraagd werd of ik ook mede ging, nam ik dit gretig aan, te meer daar er vermoedelijk voor mijn camera wat te doen zoude zijn.

Daar het meerendeel onzer door de week zijne zakelijke bezigheden heeft, besloten wij des Zaterdags namiddags te vertrekken, zoo ver mogelijk op te stoomen, in een hotel onzen intrek te nemen om den volgenden dag zoo vroegtijdig mogelijk present te zijn. Met z'n negenen te saam gekomen, namen we welgemoed in de kajuit plaats. Mijn vriend, die niet veel omhanden heeft en gewoonlijk zijn boot zelf bestuurt, had voor die twee dagen een bekwaam schipper geëngageerd. 't Was een helderen herfst dag, begin November, toen tegen 5 uur van wal gestoken werd. Zijne vrouw had voor eene uitstekende hoeveelheid smakelijke erwtensoep gezorgd — de slager voor de noodige biefstuk, rolpens en worst; geconserveerde groenten, brood, boter ect. waren niet vergeten. Een vaatje Pilsener Urquelle, de noodige Vermouth, sigaren ect. ontbraken evenmin. Wij [zouden onder het varen door ons diner aan boord zelf gereed maken.

Het doel voor dien dag was Alphen a d Rijn c.a. 4½ uur stoomens.

Daar wij allen goede bekenden van elkaar waren, zat de stemming er direct in: de eene mop volgde op den andere; daarna een gezelschapsspelletje met de kaarten, onder een glaasje bier of vermouth vloog de tijd om, toen onze gastheer die behalve een goed stuurman tevens een handig kok bleek, de toebeheerselen voor ons diner begon te maken. De rolpens, biefstuk ect. lieten zich uitmuntend smaken en om bij tien lag onze boot voor het hotel. De vier uren leken ons niet meer dan twee. Logies was besproken. 't Was nog te vroeg voor de kooi, dus passeerden wij den avond nog wat door een gezelschapsspel op 't billard; z.g.n. potspel met hinderis, tot wij tegen 12 ieder onze kamers opzochten, om vroegtijdig present te zijn.

Midden in den nacht wordt ik wakker; een gesnork en geknor of ik in een var-

kenshok terecht gekomen was, ik stond op, vergewiste me of er niet zoo'n landelijk dier per ongeluk in mijn etablissement verzeild was, doch niets te zien. Bij eenig opletten bespeurde ik dat het geluid van mijn nevenbuur kwam, die door de muur heen mij op zijn muzikaal talent vergastte. Ik schoof mijn hoofd in plaats van op onder het kussen en dommelde weder in.

De nestor van het tochtje, welke behalve stuurman, kok, ook een handig porder bleek te zijn, klopte er ons even over zessen uit. Bij den een ging dat gemakkelijker dan bij den ander doch om 7 uur waren allen aan de ontbijttafel — 't ontbijt liet niets te wenschen — ingestapt en voorwaarts op de snoekvangst. Allen aan boord, een saluut aan onzen hotelhouder en snorrend klieft de boot het koele nat. In de sluis komen wij tot de ontdekking, dat er nog wel wat brood wezen mag, en wat melk. Een paar onzer hadden spoedig het ontbrekende opgeduikt en na een klein uurtje varens kwamen wij op de bestemde plaats. Een kop sterke koffie gedronken, en het vischgerij, hengels etc. gereed gemaakt; een emmer met levende vischjes hadden wij uit A'dam mede genomen, en ieder zoekt een geschikt plaatsje op. Een uur, twee uur verloop en geen van allen had nog een snoek kunnen bemachtigen. Ik had er steeds met mijn camera achter aan geslenterd in de hoop direct present te zijn als zoo'n monster uit het water kwam. Ik begon al bijna te wanhopen, dat er iets zoude worden gevangen, toen ik opeens een vreugdekreet hoor en een van ons gezelschap een snoek aan den haak heeft. 't Was iemand die voor het eerst vischte, terwijl er onder het gezelschap verschillende waren die ettelijke tientallen van keeren op de snoek hadden gevischt. De amateur visscher had de groote vaart verlaten, was op goed geluk in een klein slootje van c.a. 1 M. breed en een 40 c.M. diepte gaan probeeren, met het bekende gevolg. Een der ervaren visschers (goed bekende van den gelukkige) zeide: nou wat zeg je me er van, de gekken trekken de kaart, — waarover de gelukkige visscher niet weinig gebelgd was. Men legde nog een paar uurtjes in, doch geen snoekje was meer te verschalken. De magen begonnen te jeuken, de bel van etenstijd werd geluid en ieder onzer deed zich aan de erwtensoep te goed, en de terugtocht werd aanvaard.

De gelukkige winner snoefde niet weinig op zijn capaciteit als snoekvisscher. Het was een klein snoekje. Eenige onzer boden er hem het vijfvoudige van den winkelprijs voor, doch voor geen tienvoudige waarde wilde onze vriend van zijn snoek afstand doen. Af en toe ging hij zelfs eens zien of hij nog wel in het net zat.

Na een paar vroolijke uurtjes kout werd weder A'dam bereikt, verdeelde het gezelschap zich om het resterende van den avond in zijn gezin door te brengen.

De snoek werd eerst nog even naar schoonmama gebracht en werd niet weinig over de vischkunst opgesneden.

Bijgaande afbeeldingen geven voldoende weer op welke wijze op snoek gevischt wordt.

Mochten er lezers van „Buiten” zijn, welke eens gezellig een dagje van het buitenleven willen profiteren, dan kan ik het hen gerust aanbevelen, om de kosten behoeft men het niet te laten.

* * *

HET VISSCHEN MET DEN KAASKOP wordt gewoonlijk slechts door beroepsvisschers beoefend. De netten zijn ongeveer van dezelfde constructie als die welke men bij het schakelen in vaart of sloot bezigt. Echter zijn dezelve gewoon-

Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET DEN KAASKOP. AFSLUITEN VAN EEN GESCHIKTEN HOEK.

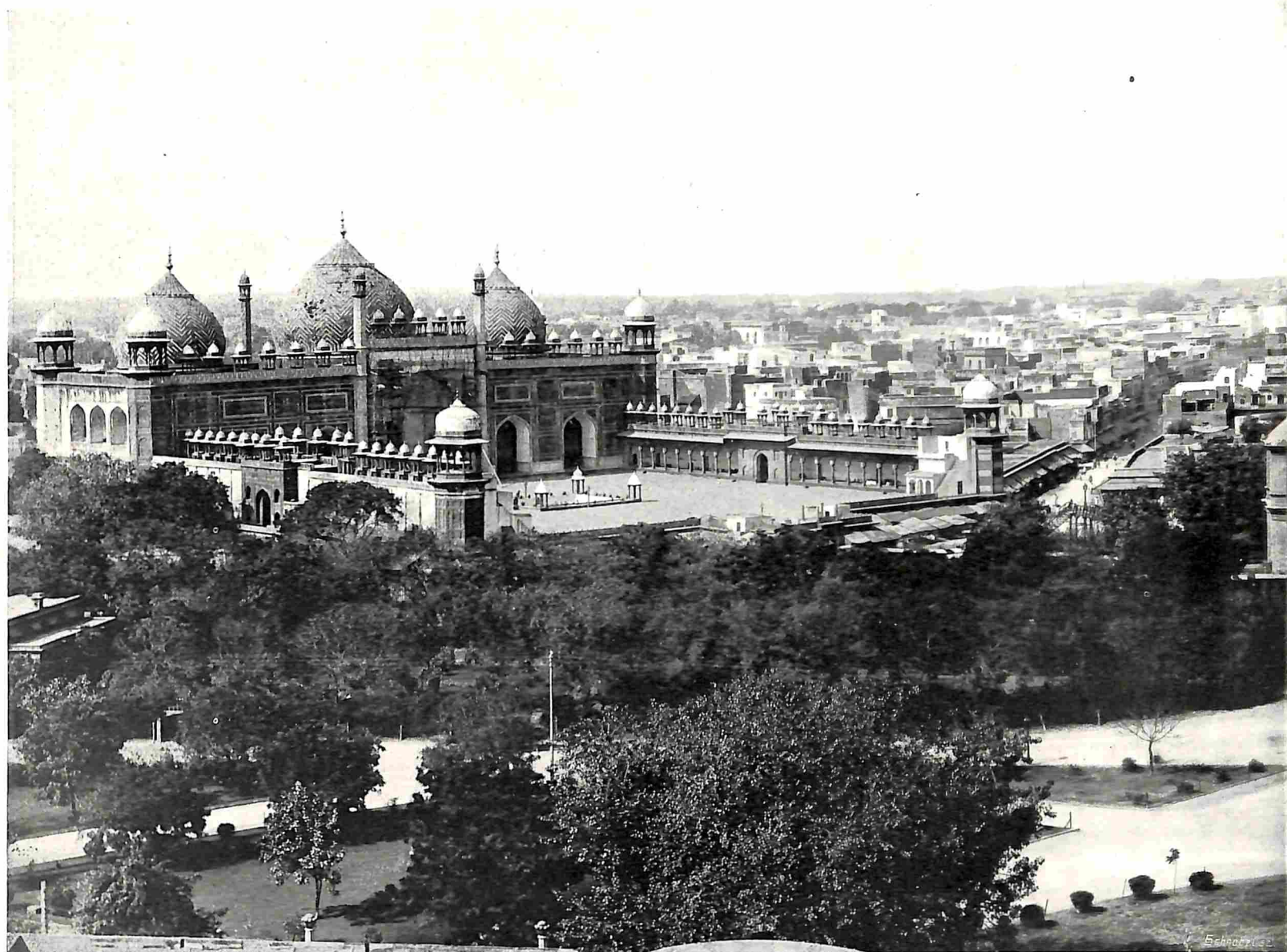
Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET SCHAKELNET EN KAASKOP. DOOR HET PLONSEN MET DEN KAASKOP, WORDT DE VISCH IN DE SCHAKELS GEDREVEN.

Foto Aug. F. W. Vogt.

SNOEKVISSCHEN MET SCHAKELNET EN KAASKOP. EEN PRACHTIGE TREK.

AGRA'S GROOTE MOSKEE.

MINDER MOOI DAN DIE TE DELHI, OPGETROKKEN IN ROOD ZANDSTEEN MET WITTE BANDEN. DEZE MOSKEEËN WORDEN OOK WEL „FRIDAY MOSQUE" GENOEMD, DAAR IEDER GETROUWD MOHAMEDAAN VRIJDAGMIDDAGS NAAR DE MOSKEE GAAT. DE TOEVLOED IS DAN SOMS ZOO GROOT, DAT DE MENSCHEN SLECHTS IN GEDEELTEN TOEGELATEN KUNNEN WORDEN.

lijk van 60 tot 125 M. lengte. 2 of 3 man begeven zich in een schuitje. Heeft men op het meer een geschikte plek gevonden, waar men vermoedt dat de visch zich ophoudt, dan wordt eene hoek met het net afgezet. Men blijft met het schuitje binnen het afgezette gedeelte, is dit geschied dan begint men met den kaaskop (een helft van een Edammer houten kaasvorm op c.a. 1.50 houten stok onderste boven aan den steel bevestigd) te drijven, d.w.z. doordat men dit instrument met geweld recht standig in het water drijft, veroorzaakt de in dezen halven bol saamgeperste lucht bij het ontsnappen uit dezen kaaskop een bulderend geraas, wat ten doel heeft de visch te doen vluchten, waarbij hij zich in de netten verward. Heeft men links en rechts in het afgezette gedeelte genoeg geraas gemaakt, dan wordt het net voorzichtig gelijk met het uitzetten roeiender wijze weer in het schuitje geborgen en de eventueel in de mazen verwarde vischjes er uit gehaald.

Midden op het meer vischt men verschillende plekken af, door het net behendig in cirkelvorm uit te zetten — en op de zelfde wijze te werken als voren vermeld. Om de visch niet te vroeg te verjagen, moet men overbodig geraas bij het uitzetten der netten vermijden. Indien men in vischrijk water werkt, kan men begrijpen, dat er op deze wijze heel wat visch verschalkt wordt en er soms mooie trekken gedaan kunnen worden gelijk bijgaande afbeelding te zien geeft.

V.

VARIA.

RARE FAMILIE.

Het was te verwachten, dat onder de menschenrassen, waarvan vóórhistorische overblijfselen gevonden worden, er ook zouden wezen, die sedert uitgestorven zijn. De Argentijnsche geleerde Ameghino meent er meer dan een in zijn vaderland gevonden te hebben. Zoo onlangs nog het ras *Hama sino mento*, waarvan de onderkaak zoo gevormd was, dat de kin geheel wegvallt. Menschen zonder kin dus. Men kan toch nooit weten wie men in zijn familie heeft!

Daar Ameghino zijn resultaten nog niet volledig gepubliceerd heeft, kon de wetenschap hare kritiek nog niet doen hooren.

ROZEN IN CHINA.

DE Roos wordt de Koningin der bloemen genoemd en men wil daarmede zeggen, dat zij de mooiste aller bloemen is. Deze waarheid zal wel door niemand bestreden worden. Bekijkt men de kostbaarste en griligste Orchideeën, de prachtigste Lelie's of de fraaiste bloemplanten, steeds doen zij voor de Rozen onder. Een jonge maagd wordt dan ook vaak vergeleken bij een ontlukende rozenknop en groter hulde heeft men aan het vrouwelijk geslacht zeker niet kunnen bewijzen.

Bij alle volken en door alle eeuwen heen, is de Roos dan ook geëerd geworden en in bijna alle geschiedverhalen vindt men van Rozen gewag gemaakt. Zoo ook bij de Chineezers. Zoo wordt door Chineesche schrijvers beweerd, dat reeds Confusius gedichten heeft geschreven, waarin hij de Roos als Koningin der bloemen roemt en bekend is, dat wat deze wijsgeer zeide voor de Chineezers als waarheid gold en nog geldt.

De Chineezers zijn even als de Japanners groote plantenliefhebbers en zoo wordt er beweerd, dat van de achttien duizend boeken, waaruit volgens zeggen de keizerlijke bibliotheek bestaat, er niet minder dan ruim vijftien honderd over plantkunde en het kweken van planten handelen van welk aantal weder ruim een derde gedeelte aan de Roos gewijd moet zijn.

Volgens mededeelingen van verschillende reizigers wordt er in de beroemde keizerlijke tuinen van China een overvloed van Rozen gekweekt, zooveel, dat er voor meer dan een waarde van 30,000 gulden aan rozenolie uit gemaakt kan worden. Met deze olie is men echter in het hemelsche rijk zeer zuinig en slechts den keizer, den keizerlijken familieleden, alsmede enkelen hoogen staatsambtenaren is het gebruik van de echte rozenolie veroorloofd en zoo streng is die wet, dat iedere Chinees, bij wien echte rozenolie gevonden wordt, strafbaar is. Aangezien er echter in dit rijk zeer veel rozen gekweekt worden, hebben de Chineezers er wat op gevonden door in plaats van rozenolie, rozenwater te vervaardigen, dat dan ook een vrij voornaam uitvoerartikel naar Europa vormt. In de laatste jaren is men echter ook in Europa tot het vervaardigen van dit reukwater overgegaan en daar dit laatste van veel beter kwaliteit is, is de uitvoer uit China wel wat achteruit gegaan.

E. TH. W.